

De kleuren van zand

Kunstenares Judith Dubois benut de kleuren van zand voor het maken van zandschilderijen. Volgens haar zijn de vele kleuren van zand puur en krachtig, grof en subtiel tegelijk. En elk zand in het duin en op het strand heeft een ander verleden.

MONIEK LÖFFLER

Terschelling: zandschilderij van Judith Dubois

Zand lijkt zo gewoon, maar het is eigenlijk heel bijzonder. Pak tijdens een wandeling op het strand maar eens een flinke hand zand en bestudeer de korrels goed. Wie goed kijkt, zal het opvallen dat de korrels verschillen van kleur. Op de Nederlandse stranden komt zand voor in een kleurschakering van melkachtig wit, geel, bruin, rood tot soms zelfs donkerzwart. Geologen bedoelen met 'zand' korreltjes met een grootte van 0,05 tot 2 millimeter. Grotere brokjes heten grind en fijnere brokjes silt en klei. Zandkorrels zijn ooit begonnen als rots, die in de loop der tijd onder invloed van water, wind, weer en vegetatie uiteen viel in steeds kleinere brokken. Deze rolden op hun beurt de helling af, kwamen in rivieren terecht en werden uiteindelijk naar de zee gebracht. Door de slijpende werking van het water werden de stenen steeds verder afgebroken, tot er zandkorrels overbleven. De zandkorrels langs onze kust hebben dus al een heel lang leven achter de rug.

Erfenis uit een ver verleden

Het zand langs onze kust heeft verschillende oorsprongsgebieden. De strandwallen langs de Hollandse kust zijn overwegend gevormd uit kalkrijk zand dat door de Maas en de Rijn naar zee is gevoerd. De zandkorrels zijn omgeven door een

laagje ijzeroxide en andere donkere mineralen en geven daardoor de duinen een geelbruinige kleur. In het noorden is het zand witter en armer aan kalk. Dit zand is vooral afkomstig van de noordelijke zeebodem, waar het door het landijs vanuit Scandinavië is aangevoerd. Het zand weerspiegelt daarmee de Scandinavische gesteenten waar het ijs over heen bewoog. De grens tussen de blonde duinen en de wit gekleurde duinen is scherp: deze ligt bij Bergen in Noord-Holland.

Het zand langs de Zeeuwse kust is afkomstig van het Brabants massief: een gebergte dat zich meer dan driehonderd miljoen jaar geleden uitstreckte tussen het huidige Brabant en Engeland. Dit materiaal bevat minder mineralen dan het Hollandse zand, maar meer dan het waddenzand, en soms ook hele andere zoals glauconiet. Overigens zijn de oorspronkelijke kleuren van het zand lastiger te zien op plekken waar zandsuppleties zijn uitgevoerd met zand van de Noord-zeebodem.

Zelfs edelstenen

Het overgrote deel van het Nederlandse zand bestaat uit kwartskorrels en veldspaat. Deze korrels zijn meestal glashelder, troebel grijsgeel of melkwit van kleur. Maar tussen deze relatief lichtgewicht korrels zitten ook zwaardere exemplaren, zoals het zwarte magnetiet. Als je hier een magneet bij houdt, zullen de korrels

hieraan vast 'kleven'. Er liggen zelfs korrels op het strand die bestaan uit (half)edelstenen, zoals toermalijn, granaat (rood), epidoot (groen) en zirkoon.

Anneke de Jong van de Werkgroep Zand van de Stichting Geologische Activiteiten (GEA) vertelt: "Wie deze korrels wil verzamelen, kan het best zoeken naar anders gekleurde strepen op het strand, want daar liggen concentraties mineralen. Zoek vooral dicht bij de duinen, waar de zee nauwelijks komt."

De Jong legt uit dat de strepen ontstaan doordat de golven de zwaardere korrels tijdens vloed op het strand afzetten, en tijdens eb alleen de lichtere korrels mee terug sleuren. Ook doet de wind zijn werk: als die vat krijgt op het opdrogende zand, dan wordt het opgetild en streepsgevijs weer neergelegd, vooral dicht bij de duinen. Ze vervolgt: "Je kan op verschillende plekken langs onze kust zoeken naar zware mineralen. Bekende plekken zijn Bergen aan Zee, Vlieland, Goeree, Petten, Kijkduin en vooral ook Ameland. Behalve granaat en de zwarte ertsmineralen ilmeniet en magnetiet komen in het donkere zand van Ameland wel twintig verschillende mineralen voor!"

Roodachtig granaatzand

Let tijdens een strandwandeling tussen Bergen aan Zee en Camperduin op roodachtig zand langs de voet van de duinen. Hier liggen veel korrels die bestaan uit de halfedelsteen granaat. Hoe meer ijzer de korrels bevatten, hoe donkerder ze zijn. Wie de korrels met een vergrootglas bekijkt, kan misschien nog iets van de kristalstructuur herkennen. Granaatzand kan ook worden aangetroffen op Goeree en op Vlieland.

Schilderen met zand

De kleuren van zand inspireren! Zand leent zich uitstekend voor het maken van zandschilderijen. Hierbij worden verschillende kleuren zand op een kleverige ondergrond gestrooid. Het schilderen met zand is al eeuwenoud. De indianen maakten al schilderijen met zand en ook in Tibet is het maken van zandmandala's een traditie. Tegenwoordig is het maken van zandschilderijen ook hier populair en zijn er in de winkel kant en klare pakketten te koop. Deze maken meestal gebruik van met verf gekleurd

Stuivend zand.
Foto: Joost Bouwmeester

Granaatzand.
Foto: Bas Arens

Hoe maak je een zandschilderij met strandsfeer?

Verzamel zand in verschillende schakeringen, bijvoorbeeld langs de Hollandse kust en in het Waddengebied. Let erop of er hoger op het strand banen zijn met donker gekleurd zand en verzamel dat ook. Teken op stevig papier of op een schildersdoek met potlood een kustlandschap met simpele lijnen. Smeer behangerslijm op de lijnen en vlakken waar je zand van een bepaalde tint wilt hebben. Je kunt ook op bepaalde plaatsen schelpen neerleggen en daaromheen lijm smeren, zodat de vorm van de schelp op het papier komt. Haal daarna de schelpen weg. De uitgespaarde afdrukken van de schelpen geven een strandsfeer aan je zandschilderij. Strooi, als de lijm nog vochtig is, die kleur zand er over en schud dan het overtollige zand van het vel papier of van het doek en laat dit drogen. Herhaal dit voor de andere tinten.

zand, maar veel mooier is het om met natuurlijke kleurschakeringen te werken. Voorbeeld hiervan zijn de prachtige zandschilderijen van Judith Dubois, die zij maakt met zand dat zij zelf verzamelt. Op de website van haar atelier www.atelierjudithdubois.nl licht ze toe: "Ik schilder het landschap met het landschap zelf. Zand heeft een natuurlijke structuur waardoor het licht steeds op een andere manier wordt weerkaatst, soms glinstert het, soms niet. De aardse tinten dringen zich niet aan je op, maar nodigen uit om erbij stil te staan. Als ik op reis ga, ga ik verder dan alleen naar het landschap kijken, ik wil het aanraken en meenemen en zijn eigen verhaal laten vertellen." En zo blijkt zand als basis van al onze duinen heel kleurrijk en divers te zijn, en bovendien te inspireren. Geïnteresseerd geraakt? In natuurcentrum De Noordwester op Vlieland kun je wel 1400 soorten zand van over de hele wereld bekijken. Zelf thuis een zandschilderij maken kan ook.

MONIEK LÖFFLER (BUREAU LANDWIJZER) IS FYSISCH GEOGRAAF EN TEKSTSCHRIJVER

